

โครงสร้างของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย และลักษณะทั่วไป

เนื่องจากธนาคารพาณิชย์ในแต่ละประเทศจะมีโครงสร้างที่แตกต่างกันไปบ้างไม่มากนัก อันจะเป็นผลต่อรูปแบบของการดำเนินงาน และต่อสถาบันธนาคารพาณิชย์โดยส่วนรวมทั้งระบบด้วย ดังนั้นก่อนที่จะมีการพิจารณาถึงการควบคุมธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยนั้น ก็เห็นสมควรที่จะได้มีการพิจารณาถึงลักษณะของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยอย่างกว้าง ๆ เสียก่อนว่ามีการดำเนินงานในระบบใด และต่อจากนั้นจึงจะกล่าวถึงความเป็นมาหรือวิวัฒนาการของธนาคารพาณิชย์โดยสังเขป เพื่อให้เห็นการเคลื่อนไหวเท่าที่ผ่านมา และเพื่อเป็นแนวทางพิจารณาแนวโน้มในอนาคตด้วยว่าธุรกิจประเภทนี้มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจเพียงใด ซึ่งในแง่ที่ว่านี้จะได้แสดงถึงการขยายตัวของธนาคารพาณิชย์ในด้านต่าง ๆ ด้วย เช่น ปริมาณของสินทรัพย์ หนี้สิน เงินทุน ตลอดจนการขยายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ธนาคารพาณิชย์เข้าไปมีส่วนในภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ของประเทศ

โครงสร้างของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

ก) ระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

ธนาคารพาณิชย์ที่เปิดดำเนินการอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันเรียกว่าเป็นระบบธนาคารสาขา (Branch Banking System) คือเป็นระบบที่มีสำนักงานใหญ่เป็นศูนย์กลาง โดยทางสำนักงานใหญ่เป็นผู้ดำเนินการเปิดสาขาขึ้นในท้องที่ต่าง ๆ¹ จะเป็นเมืองเดียวกันกับที่สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ หรือกระจายไปทั่วประเทศ หรืออาจมีในต่างประเทศด้วย สำหรับชื่อของสาขาแต่ละแห่งจะใช้ชื่อเดียวกับธนาคารที่เป็นสำนักงานใหญ่ ทางด้านนโยบายในการบริหารงานสาขาก็จะต้องรับมาจากสำนักงานใหญ่ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ประจำสาขาก็จะได้รับการคัดเลือกมาจากสำนักงานใหญ่และยังอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสำนักงานใหญ่ด้วย นอกจากเจ้าหน้าที่ผู้น้อยบางตำแหน่งเท่านั้น ซึ่งอาจเลือกจากบุคคลในท้องถิ่นที่สาขานั้นไปตั้งอยู่

¹ ประยูร จินดาประดิษฐ์ "การธนาคารพาณิชย์" บทที่ 2 หน้า 36 - 38

ธนาคารพาณิชย์ในระบบดังกล่าวมานี้ สันนิษฐานว่าจะเป็นอิทธิพลของระบบธนาคารอังกฤษ² ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศอังกฤษมาตั้งแต่สมัยโบราณกับทั้งในอดีตประเทศอังกฤษก็เป็นประเทศศูนย์กลางทางการเงินของโลกซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป แมแต่ธนาคารแห่งแรกที่เข้ามาเปิดดำเนินการในประเทศไทยก็คือธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ซึ่งเป็นธนาคารสัญชาติอังกฤษ ประกอบกับผู้ที่รัฐบาลไทยส่งไปเล่าเรียนเกี่ยวกับการเงินและการธนาคารในต่างประเทศระยะแรก ๆ นั้น ส่วนมากส่งไปเรียนในประเทศอังกฤษด้วย

ปัจจุบันธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยประกอบด้วยธนาคารที่จดทะเบียนในประเทศและสาขาจากต่างประเทศรวมทั้งสิ้น 29 ธนาคารด้วยกัน เป็นธนาคารที่จดทะเบียนในประเทศเสีย 16 ธนาคาร และเป็นสาขาของต่างประเทศเสีย 13 ธนาคาร จากช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ธนาคารพาณิชย์เฉพาะของไทยได้ขยายสาขาในประเทศออกไปอย่างกว้างขวาง กล่าวคือได้เพิ่มจากจำนวน 425 สาขาเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2505 เป็น 712 สาขาเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2515 หรือโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4.6 ต่อปี (ตามตารางที่ 1) ส่วนสาขาของธนาคารต่างประเทศเมื่อสิ้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2515 นั้นมีจำนวน 19 แห่ง รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 731 แห่งด้วยกัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²วิโรจน์ กลั่นเปา "บทบาทของธนาคารพาณิชย์" บทความสำหรับสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

ตารางที่ 1

จำนวนสำนักงานธนาคารพาณิชย์ของไทย (ไม่รวมสาขาธนาคารต่างประเทศ)

สิ้นสุดปี	จำนวนสำนักงาน	อัตราเพิ่ม(ร้อยละต่อปี)
2505	425	—
2506	447	5.1
2507	458	2.4
2508	474	3.5
2509	494	4.2
2510	516	4.4
2511	549	6.4
2512	589	6.5
2513	647	10.6
2514	663	2.4
2515	712	7.0
อัตราเพิ่มโดยเฉลี่ย		4.6

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ขณะนี้ได้มีธนาคารพาณิชย์ของไทยบางแห่งได้เข้าไปตั้งสาขาในต่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตามธนาคารไทยที่เข้าไปตั้งสาขาในต่างประเทศนั้น เพิ่งจะมีอยู่เพียงธนาคารเดียวคือ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ซึ่งปัจจุบันมีสาขาในต่างประเทศรวม 16 สาขา จากจำนวน 731 สำนักงานนี้เป็นสาขาต่างจังหวัด 460 แห่ง กรุงเทพมหานคร 271 แห่ง ธนาคารที่มีสาขามากที่สุดคือธนาคารกรุงเทพ ซึ่งมีสาขาในประเทศทั้งสิ้น 103 สาขา รองลงมาก็คือธนาคารกรุงไทย ซึ่งมี 101 สาขา แต่ธนาคารกรุงไทยมีสาขาในต่างจังหวัดมากที่สุดถึง 90 สาขา ส่วนธนาคารที่ไม่มีสาขาเลยได้แก่ธนาคารหวังหลี และธนาคารที่มีแต่เฉพาะในกรุงเทพคือธนาคารแหลมทอง

ส่วนธนาคารต่างประเทศที่มีสาขาก็มีเฉพาะธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ธนาคารชาร์เตอร์ ธนาคารอินโดจีน ธนาคารเมอร์แคนไทล์ และธนาคารมิตซูบิ แต่ทั้งนี้การดำเนินกิจการสาขาของธนาคารต่างประเทศจะจำกัดเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสาขาของธนาคารต่างประเทศก็เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ธุรกิจของชาตินั้น ๆ และการมีเฉพาะสาขาในกรุงเทพก็เป็นการเพียงพอที่จะสนองความต้องการดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้จะกล่าวได้ว่าเป็นหลักการส่งเสริมธนาคารไทยประการหนึ่ง จึงจำกัดการเปิดสาขาของธนาคารต่างประเทศ (ยกเว้นธนาคารชาร์เตอร์ซึ่งมีสาขาในจังหวัดภูเก็ตอีก 1 แห่ง) ทั้งนี้เพราะเป็นสาขาที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2453 ก่อนที่จะมีระเบียบบังคับดังกล่าว จึงได้รับการผ่อนผันเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์เมื่อสิ้นปี 2515

ธนาคาร	กรุงเทพมหานคร	ต่างจังหวัด	รวม
<u>ธนาคารไทย</u>			
1. ธนาคารไทยพาณิชย์	15	11	26
2. ธนาคารหวังหลีจีน	1	—	1
3. ธนาคารไทยพัฒนา	14	35	49
4. ธนาคารแห่งเอเชีย	5	6	11
5. ธนาคารนครหลวงไทย	16	63	79
6. ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ	9	77	86
7. ธนาคารกรุงเทพ	46	58	104
8. ธนาคารกรุงศรีอยุธยา	30	33	63
9. ธนาคารกสิกรไทย	41	55	96
10. ธนาคารแหลมทอง	3	—	3
11. ธนาคารไทยทุน	9	1	10
12. สหธนาคารกรุงเทพ ฯ	15	33	48
13. ธนาคารศรีนคร	22	7	29
14. ธนาคารทหารไทย	8	7	15
15. ธนาคารเอเชียทรัสต์	7	3	10
16. ธนาคารกรุงไทย	12	90	102

ตารางที่ 2 (ต่อ)

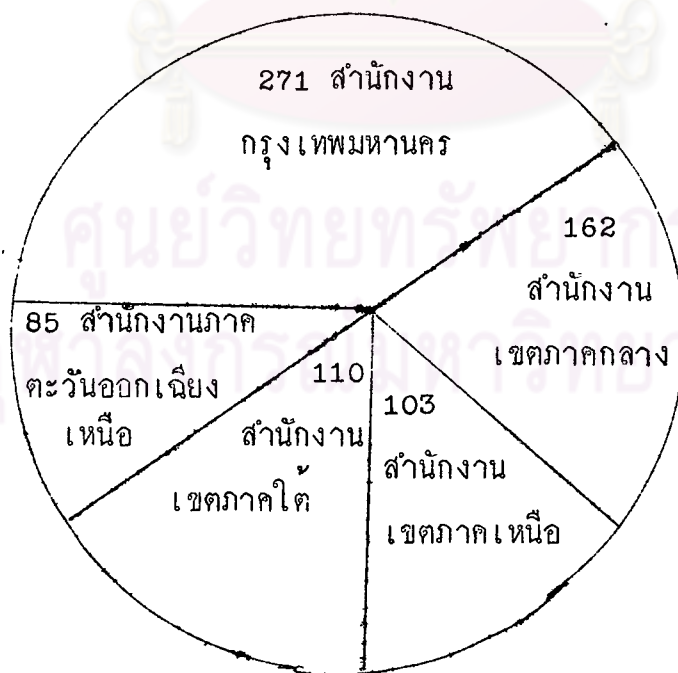
จำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ เมื่อสิ้นปี 2515

ธนาคาร	กรุงเทพมหานคร	ต่างจังหวัด	รวม
<u>ธนาคารต่างประเทศ</u>			
17. ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้	2	—	2
18. ธนาคารชาร์เตอร์	2	1	3
19. ธนาคารแห่งอินโดจีน	2	—	2
20. ธนาคารซีไอที	1	—	1
21. ธนาคารกวางตุ้ง	1	—	1
22. ธนาคารเมอร์แคนไทล์	2	—	2
23. ธนาคารจีน	1	—	1
24. ธนาคารอินเดียนโอเวอร์ซีส์	1	—	1
25. ธนาคารเซสแมนฮัตตัน	1	—	1
26. ธนาคารแห่งอเมริกา	1	—	1
27. ธนาคารมิคซุ	2	—	2
28. ธนาคารแห่งโตเกียว	1	—	1
29. ธนาคารสหมาลายัน	1	—	1
รวมทั้งสิ้น	271	460	731

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

นอกจากนี้ยังสามารถใช้ Chart แสดงจำนวนสำนักงานของธนาคารต่าง ๆ แบ่งออกตามเขตใหญ่ ๆ ในประเทศไทยได้ 5 เขต ซึ่งจะเห็นได้ว่าจากจำนวนสำนักงานทั้งสิ้น 731 สำนักงานนั้น แบ่งเป็นส่วน ๆ ได้ดังนี้

- 271 สำนักงานอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร
- 162 สำนักงานอยู่ในภาคกลาง
- 103 สำนักงานอยู่ในเขตภาคเหนือ
- 110 สำนักงานอยู่ในเขตภาคใต้
- 85 สำนักงานอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ข) วิวัฒนาการของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน

ในประเทศไทยเริ่มมีธนาคารพาณิชย์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2431 หรือเมื่อ 85 ปีมาแล้ว เป็นสาขาของธนาคารจากต่างประเทศเข้ามาเปิดดำเนินงาน คือธนาคารฮ่องกงและเซ็งไฮ³ (สัญชาติอังกฤษ) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มแรกของการก่อตั้ง organized money market ขึ้นอย่างเป็นเรื่องเป็นราวในประเทศไทย และนับแต่นั้นมาก็มีกิจการธนาคารทั้งสาขาของธนาคารจากต่างประเทศและธนาคารที่เป็นของคนไทยเปิดตามขึ้นมาอีกเป็นลำดับ ธนาคารแห่งแรกนี้เริ่มปฏิบัติการเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2431 สำหรับธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นเป็นลำดับสุดท้ายคือ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (เกิดจากการรวมกิจการระหว่างธนาคารเกษตรและธนาคารมณฑล จำกัด) ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2509

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาธนาคารพาณิชย์ภายในประเทศมีการเจริญเติบโตขึ้นเป็นอย่างมาก นับว่าเป็นการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมรวมทั้งนโยบายและเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ กับทั้งเศรษฐกิจทั่วโลกด้วย ที่มีส่วนช่วยให้ประวัติวิวัฒนาการของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยขยายตัวได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในรัชสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าทางเศรษฐกิจไปอย่างมาก มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งพอจะสรุประยะเวลาของความเป็นมาของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยจนถึงปัจจุบันได้เป็นระยะที่สำคัญ 3 ระยะด้วยกันคือ⁴

1. ระยะเริ่มต้นที่มีการก่อตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้นในประเทศไทย
2. ระยะที่มีการก่อสร้างตัวของธนาคารพาณิชย์ ในประเทศไทย
3. ระยะทันสมัยของธนาคารพาณิชย์ไทยปัจจุบัน

³สมศักดิ์ เจริญวิทย์ "บทบาทของธนาคารพาณิชย์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ"

⁴ชินันท์ พิทยาวิรัช "ประวัติวิวัฒนาการธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย" วารสารพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี ปีที่ 7 เล่ม 1 มีนาคม 2512

1) ระยะเริ่มต้นของการก่อตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้นในประเทศไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2431 - ปี พ.ศ. 2484 นับได้ว่าเป็นระยะเริ่มแรกแห่งการก่อตั้งธนาคารพาณิชย์ แม้ว่าก่อนหน้านี้ หน้าที่ธุรกิจธนาคารได้มีการก่อตั้งขึ้นมาบ้างแล้ว แต่ก็ยังมีอยู่ในขอบเขตจำกัดเฉพาะการโอนเงินไปยังจีนแผ่นดินใหญ่⁵ แม้ว่าในระยะที่มีการก่อตั้งธนาคารพาณิชย์จะมีสถาบันการเงินอย่างอื่นก่อตั้งขึ้นมาด้วย เช่น บริษัทประกันภัย สหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน และเอกชนปล่อยเงินกู้ แต่กระนั้นก็มีบทบาทต่อเศรษฐกิจน้อยกว่าธนาคารพาณิชย์มาก

ในระยะเริ่มแรกนั้น ธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่ต้องอยู่ภายใต้การประกอบการของธนาคารต่างชาติ ทั้งนี้เพราะในจำนวน 12 ธนาคาร (พ.ศ. 2431 - 2484) มีจำนวน 7 ธนาคารที่เป็นของชาวต่างชาติ คือ 3 แห่งเป็นของชาวอังกฤษ และ 2 แห่งเป็นของชาวจีน อีก 1 แห่งเป็นของชาวฝรั่งเศส และจากแหล่งสุดท้ายเป็นของชาวญี่ปุ่น ซึ่งจะบรรยายได้จาก ตารางที่ 3 จากตารางนี้เองทำให้เห็นชัดว่า ชาวอังกฤษเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยก่อนชนชาติอื่น ๆ ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่า มาจากสาเหตุ 2 ประการคือ

ประการแรก เป็นเพราะความสนใจที่จะค้าขายกับคนไทย เพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน

ประการที่สอง เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกั้นชนระหว่างพม่าและมลายู ซึ่งถูกครอบครองโดยประเทศอังกฤษ กับอาณาเขตอินโดจีนที่ถูกครอบครองโดยประเทศฝรั่งเศส จึงเป็นธรรมดาอยู่แล้วที่ชาวอังกฤษจะพยายามที่จะรักษาความมีอิทธิพลทางการค้าให้เหนือกว่าชาวฝรั่งเศส

⁵ Alex A. Rozental "Draft of Final Report : Finance and Development in Thailand" Volume I

อนึ่ง ในระแวกดังกล่าวถือได้ว่าเป็นระยะของธนาคารพาณิชย์จากกลุ่มประเทศในยุโรป แม้ว่าธนาคารที่จัดตั้งขึ้นโดยประเทศในเอเชียจะมีมากกว่าก็ตาม แต่เนื่องจากทั้งเงินทุนและความสามารถในการบริหารงานที่มีอยู่นั้นน้อยกว่าธนาคารจากยุโรปเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นก็ยังปรากฏว่าธนาคารไทยบางแห่งได้จ้างชาวยุโรปมามีส่วนร่วมดำเนินการ เช่น ธนาคารไทยพาณิชย์ จนถึงปี พ.ศ. 2484 และยิ่งกว่านั้นประชาชนโดยทั่วไปก็นิยมฝากเงินไว้กับธนาคารพาณิชย์ที่ดำเนินการและมีเจ้าของเป็นชาวยุโรปอีกด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3

รายชื่อธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นใหม่

ในระหว่างปี พ.ศ. 2431 - 2484 หรือ ค.ศ. 1888 - 1941

ลำดับที่	ชื่อภาษาไทย	ชื่อภาษาอังกฤษ	ชนชาติ	ตั้งขึ้นเมื่อปี	
				พ.ศ.	ค.ศ.
1.	ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ แบงกิงคอร์ปอเรชัน	The Hongkong & Shanghai Banking Corp. Ltd.	อังกฤษ	2431	1888
2.	ธนาคารชาร์เตอร์	The Chartered Bank Ltd.	อังกฤษ	2437	1894
3.	ธนาคารแห่งอินโดจีน	Banque De L'Indochine Ltd.	ฝรั่งเศส	2440	1897
4.	ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด	Siam Commercial Bank Ltd.	ไทย	2449	1906
5.	ธนาคารซีไอทง จำกัด	Sze Hai Tong Bank	จีน	2452	1909
6.	ธนาคารกวางตุ้ง จำกัด	Bank of Canton	จีน	2462	1919
7.	ธนาคารเมอร์แคนไทล์ จำกัด	Mercantile Bank	อังกฤษ	2463	1920
8.	ธนาคารหวังหลีจีน จำกัด	Wang Lee Chan Bank	ไทย	2476	1933
9.	ธนาคารตันเปงชุน จำกัด	Tang Peng Choon Bank	ไทย	2477	1934
10.	ธนาคารโยโกฮามาสเปซี	Yokohama Specie Bank	ญี่ปุ่น	2479	1936
11.	ธนาคารแห่งเอเชีย จำกัด	Bank of Asia	ไทย	2482	1939
12.	ธนาคารนครหลวง จำกัด	Siam City Bank	ไทย	2484	1941

ที่มา : Paul Sithi - Amnuai, "Finance and Banking in Thailand",
(Bangkok : Thai Watna Panich, 1964) P.33

002594

2) ระยะที่มีการก่อสร้างตัวของธนาคารพาณิชย์ไทยอย่างแท้จริง

ระยะนี้นับว่าเป็นระยะประวัติศาสตร์ของธนาคารพาณิชย์ไทยอย่างแท้จริง คือ ระหว่างปี พ.ศ. 2484 - 2488 (ค.ศ. 1941 - 1945) หรือปีแห่งสงครามโลกครั้งที่ 2 นั่นคือธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งในประเทศไทยตกอยู่ภายใต้การจัดการของคนไทย และขณะเดียวกัน ธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นใหม่ก็ล้วนแต่ตั้งขึ้นโดยทุนของคนไทยทั้งสิ้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ได้ก็เพราะเป็นผลของสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยที่คนไทยถูกญี่ปุ่นบังคับให้ประกาศสงครามกับกลุ่มประเทศสัมพันธมิตร เช่น สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ ซึ่งผลที่ตามมาคือ สินทรัพย์ของฝ่ายตรงกันข้ามก็ถูกรัฐบาลไทยริบหมด จึงจำเป็นต้องเลิกล้มกิจการไปในที่สุด ยกเว้นแต่ธนาคาร Yokohama Specie Bank ของญี่ปุ่นที่ดำเนินการได้เท่านั้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนไทยตั้งธนาคารพาณิชย์เพิ่มใหม่โดยปราศจากคู่แข่งชั้นอีก 5 ธนาคารดังนี้

ตารางที่ 4

รายชื่อธนาคารที่ตั้งขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2485 - 2488

ลำดับที่	ชื่อธนาคาร	ตั้งขึ้นเมื่อ	
		พ.ศ.	ค.ศ.
1.	ธนาคารมณฑล จำกัด	2485	1942
2.	ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ จำกัด	2487	1944
3.	ธนาคารกรุงเทพ จำกัด	2487	1944
4.	ธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา จำกัด	2488	1945
5.	ธนาคารกสิกรไทย จำกัด	2488	1945

นอกจากนี้ในขณะเดียวกันนั้นเอง ก็มีเหตุการณ์ซึ่งนับว่าน่าสังเกตอยู่คือ ก่อนสงครามนั้น การก่อตั้งกิจการสำนักงานสาขาของธนาคารพาณิชย์ยังมีไม่มาก คือ จากตัวเลขตามข้อเท็จจริงในปี พ.ศ. 2470 - 2483 มีสำนักงานสาขาเพียง 3 แห่งเท่านั้นในประเทศไทย คือมีสาขาธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด 2 สาขา และสาขาของธนาคารแห่งเอเชีย 1 สาขา แต่

ในระหว่างสงครามนั่นเอง ธนาคารนครหลวง จำกัด ธนาคารแห่งเอเชียจำกัด ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด และธนาคารมณฑล จำกัด ได้ร่วมกันเปิดสำนักงานสาขาขึ้นทั้งสิ้น 70 กว่าแห่งในจังหวัดพระนคร ธนบุรี แต่ในจำนวนนี้ก็มีเพียง 4 สำนักงานที่เปิดในต่างจังหวัด⁶

และถ้าพิจารณาถึงสาเหตุที่ช่วยให้ระบบธนาคารพาณิชย์ซึ่งเป็นของคนไทยอย่างแท้จริง เปลี่ยนท่าทีในการขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว เช่นนี้ ก็พอจะสรุปได้ว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือ⁷ ธนาคารพาณิชย์ที่เปิดดำเนินการโดยชนต่างชาติต้องหยุดดำเนินการในระหว่างเวลาสงคราม จึงทำให้คนไทยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของธนาคารต่างชาติต้องว่างงานลง และในขณะเดียวกัน ธนาคารพาณิชย์ซึ่งตั้งขึ้นโดยคนไทยอีก 5 แห่ง ก็ได้เริ่มดำเนินการทันทีโดยถือโอกาสจ้างคนที่เคยดำเนินการกับชนต่างชาติมาดำเนินการแทน จึงได้อาศัยความชำนาญและความรอบรู้ทางด้านธนาคารจากบุคคลผู้มีประสบการณ์เหล่านี้มาช่วยให้ธนาคารที่จัดตั้งขึ้นใหม่มีการบริหารงานที่ดี นอกจากปัจจัยเรื่องสงครามแล้ว ก็ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเช่นเดียวกัน คือ ท่าทีของรัฐบาล โดยเฉพาะกระทรวงการคลังมีนโยบายโน้มเอียงที่จะสนับสนุนการก่อตั้งกิจการธนาคารพาณิชย์ของคนไทยอยู่แล้ว โดยได้พยายามหาวิธีทางช่วยเหลือและส่งเสริมกิจการธนาคารพาณิชย์ของคนไทย โดยผ่านทางสำนักงานธนาคารชาติ (National Banking Bureau) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารแห่งประเทศไทย (Bank of Thailand)

3) ระยะที่ทันสมัยของธนาคารพาณิชย์ไทยในปัจจุบัน

นับจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มาจนถึงปัจจุบัน ธนาคารพาณิชย์ได้เริ่มขยายจำนวนสาขาในประเทศ หรือแม้แต่สาขาต่างประเทศ รวมทั้งการขยายบริการ ซึ่งรวมถึงการโอนเงิน และการจัดการทางการเงิน ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าต่างประเทศ และที่สำคัญที่สุด⁸ ธนาคารพาณิชย์เริ่มต้นที่จะรวมตัวกันให้เข้ากับระบบการเงินของประเทศ โดยยึดหลักให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ ปี ค.ศ. 1962 (พ.ศ. 2505)

⁶ Paul Sithi Amnuai 1964 "Finance and Banking in Thailand" A Study of Commercial Banking System 1888 - 1963.

⁷ ชรินทร์ พิทยาวิรัช "ประวัติวิวัฒนาการธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย" วารสารพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชีปีที่ 7 เล่ม 1 มีนาคม 2512

⁸ Alex A. Rozental "Draft of Final Report : Finance and development in Thailand" Volume I

ปัจจุบันระบบการธนาคารในประเทศได้วิวัฒนาการขึ้นทัดเทียมกับการธนาคารนานาชาติได้แล้วไม่ว่าจะเป็นการขยายตัวทางด้านการจัดการ การบริหารงาน การอำนวยความสะดวก ความเชื่อถือของประชาชนผู้ใช้บริการของธนาคารพาณิชย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านเงินฝาก การให้สินเชื่อหรือการให้บริการของธนาคารพาณิชย์ประเภทอื่น ๆ สำหรับการขยายตัวทางด้านการเงินมีธนาคารสำนักงานใหญ่เปิดใหม่ขึ้นอีก 7 แห่ง ซึ่งได้แก่

- 1) ธนาคารทหารไทย จำกัด
- 2) ธนาคารไทยพัฒนา จำกัด ← ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารไทยพัฒนา (ประเทศไทย) จำกัด
- 3) ธนาคารเอเชียทรัสต์ จำกัด
- 4) ธนาคารกรุงไทย จำกัด
- 5) The Bank of Tokyo Ltd.
- 6) The Chase Manhattan Bank
- 7) The United Malayan Banking Corp. Ltd.

สำนักงานใหญ่อันดับที่ 1 - 4 เป็นธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นภายในประเทศไทย สำหรับอันดับ 2 ได้เปลี่ยนชื่อจากการโอนกิจการของธนาคารต้นเป้งซุน จำกัด และอันดับ 4 ได้เปลี่ยนจากการรวมกิจการระหว่างธนาคารเกษตร จำกัด กับธนาคารมณฑล จำกัด เป็นธนาคารกรุงไทย จำกัด ส่วนจากอันดับ 5 ถึง 7 นั้น เป็นธนาคารสาขาของธนาคารต่างประเทศที่ตั้งขึ้นใหม่ ยกเว้นอันดับที่ 6 ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อจากการโอนกิจการของธนาคาร The National Handels Bank N.V. และเพื่อให้เห็นจำนวนรวมทั้งหมดเท่าที่มีเหลืออยู่ในปัจจุบัน จึงได้แสดงรายละเอียดความเป็นมาของแต่ละธนาคารที่เคยเปิดดำเนินการในประเทศไทยไว้ในตารางที่ 5 และตารางแสดงจำนวนธนาคารที่คงเหลือดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบันในตารางที่ 6

ตารางที่ 5

ตารางแสดงการก่อตั้งธนาคารพาณิชย์ในประเทศ เรียงตามลำดับก่อนหลัง

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศ	วันที่เปิดดำเนินการ	หมายเหตุ
1	ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ The Hongkong and Shanghai Banking Corporation	ฮ่องกง	2 ธันวาคม 2431	ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ธนาคารปิดดำเนินการชั่วคราวและต่อมาเปิดดำเนินการใหม่ในวันที่ 13 มิ.ย. 2489
2	ธนาคารชาร์เตอร์	อังกฤษ	2437	เดิมชื่อ The Chartered Bank of India, Australia & China เปลี่ยนชื่อเป็น The Chartered Bank ตั้งแต่ 6 ธ.ค. 2499 ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ธนาคารปิดดำเนินการชั่วคราวและเปิดดำเนินการใหม่ในวันที่ 13 มิถุนายน 2489
3	ธนาคารแห่งอินโดจีน Banque De L' Indo- chine	ฝรั่งเศส	27 กุมภาพันธ์ 2440	
4	ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด The Siam Commercial Bank Limited	ไทย	1 เมษายน 2449	เดิมชื่อบริษัทแบงก์สยาม กัมมาจลทุนจำกัด เปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด เมื่อวันที่ 27 ม.ค. 2482

ลำดับ	ชื่อบริษัท	จดทะเบียนในประเทศ	วันที่เปิดดำเนินการ	หมายเหตุ
5	บริษัทแบงก์จีนสยามทุนจำกัด	ไทย	1 ตุลาคม 2450	หยุดทำการจ่ายเงินเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2456 และในที่สุดได้เลิกกิจการ
6	บริษัทบางกอกซิตีแบงก์ทุนจำกัด	ไทย	-	ได้รวมกิจการกับบริษัทแบงก์จีนสยามทุนจำกัด เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2453
7	ธนาคารซีไอทอง จำกัด Four Seas Communication Bank Ltd.	สิงคโปร์	2 กรกฎาคม 2452	เดิมชื่อ Sze Hai Tong Banking and Insurance Co, Ltd. (ธนาคารซีไอทองและประกันภัย จำกัด) แล้วเปลี่ยนเป็น Sze Hai Tong Bank Limited (ธนาคารซีไอทอง จำกัด) เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2500 ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเฉพาะภาษาอังกฤษเป็น Four Seas Communications Bank Ltd. ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2507 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกทางการทหารญี่ปุ่นยึด และปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2484 ต่อมาได้เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2485

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศ	วันที่เปิด ดำเนินการ	หมายเหตุ
8	ธนาคารกวางตุ้ง จำกัด Bank of Canton Ltd.	ฮ่องกง	3 มกราคม 2462	งดจ่ายเงินชั่วคราวเมื่อ 4 กันยายน 2478 เปิดทำการจ่ายเงินให้แก่เจ้าหนี้เมื่อ 25 สิงหาคม 2479 กระทรวงการคลังได้อนุญาตให้ประกอบกิจการธนาคารอีกครั้งเมื่อ 8 เมษายน 2480 และเปิดทำการเมื่อ 20 เมษายน 2480 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ธนาคารถูกควบคุมการค้าเงินการและเริ่มทำการอีกครั้งเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2485
9	ธนาคารเมอร์แคนไทล์ จำกัด Mercantile Bank Limited	อังกฤษ	มกราคม 2466	เดิมชื่อ The Mercantile Bank of India Limited ได้เปลี่ยนเป็น Mercantile Bank Limited เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2500 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ปิดดำเนินการชั่วคราว และต่อมาได้เปิดดำเนินการอีกครั้งเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2489

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศ	วันที่เปิด ดำเนินการ	หมายเหตุ
10	ธนาคารจีนเสง The Chin Seng Banking Company Limited	ฮ่องกง	22 ธันวาคม 2475	ปิดทำการชั่วคราวเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2479 ต่อมากระทรวง การคลังได้อนุญาตเมื่อ วันที่ 3 เมษายน 2480
11	ธนาคารเลี้ยวฮงเฮง จำกัด Leow Yong Hong Bank Company Limited	ไทย	14 กุมภาพันธ์ 2476	เลิกกิจการเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2480
12	ธนาคารยี่ฮอ ไทฮัว Yee Haw Thye Sua	ไทย	21 กุมภาพันธ์ 2476	เลิกกิจการเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2481
13	ธนาคารกวางเกะหลง Yee Haw Kwong Koh Long	ไทย	23 มีนาคม 2476	เลิกกิจการเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2480
14	ธนาคารหวังหลี่จั้น จำกัด The Wang Lee Chan Bank Ltd.	ไทย	11 ตุลาคม 2476	
15	ธนาคารกวางซุนหลี จำกัด Kwong Soon Lee Banking Company Limited	ไทย	2 ธันวาคม 2476	เลิกกิจการเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2480

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศ	วันที่เปิด ดำเนินการ	หมายเหตุ
16	ธนาคารไทยพัฒนา จำกัด Thai Development Bank Ltd.	ไทย	2 สิงหาคม 2477	เดิมชื่อบริษัทแบงก์ตันเป็งซุน จำกัด (The Tan Peng Choon Banking Co.,Ltd.) ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นธนาคาร ไทยพัฒนา จำกัด เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2503
17	ธนาคารโอเวอร์ซีไชนีส Oversea-Chinese Banking Corporation Ltd.	สิงคโปร์	18 สิงหาคม 2477	เลิกกิจการเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2482
18	ธนาคารโยโกฮามา สเปซึ จำกัด The Yokohama Specie Bank Ltd.	ญี่ปุ่น	3 มิถุนายน 2479	ต่อมาธนาคารได้เปลี่ยนชื่อเป็น ธนาคารโยโกฮามา สเปซึ สาขากรุงเทพ (The Yokohama Specie Bank Ltd. Bangkok Branch) และได้ถูกควบคุมโดยคณะกรรมการ ควบคุมจัดกิจการหรือทรัพย์สินของ บุคคลที่เป็นศัตรูต่อสหประชาชาติ (ก.ท.ส.) เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2489

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศไทย	วันที่เปิด ดำเนินการ	หมายเหตุ
19	ธนาคารซุนฮกเสง Soon Hock Seng Bank	ไทย	8 มิถุนายน 2481	ธนาคารหยุดทำการจ่ายเงิน และถูกเพิกถอนใบอนุญาตเมื่อ วันที่ 6 มีนาคม 2481
20	ธนาคารแห่งเอเชียเพื่อ การอุตสาหกรรมและ พาณิชย์กรรม จำกัด The Bank of Asia for Industry & Commerce Ltd.	ไทย	2 ตุลาคม 2482	ถูกเพิกถอนการอนุญาตชั่วคราว เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2490 และต่อมากระทรวงการคลัง ได้อนุญาตให้เปิดดำเนินการใหม่ อีก เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2491
21	ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด The Siam City Bank Ltd.	ไทย	24 พฤษภาคม 2484	
22	ธนาคารมณฑล จำกัด The Provincial Bank Ltd.	ไทย	10 สิงหาคม 2485	ได้ควบกิจการเข้ากับธนาคาร เกษตร จำกัด และเปลี่ยนชื่อ เป็นธนาคาร กรุงไทย จำกัด เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2509
23	ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์ กรรม จำกัด The Bangkok Bank of Commerce Ltd.	ไทย	18 พฤศจิกายน 2487	

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียนในประเทศไทย	วันที่เปิดดำเนินการ	หมายเหตุ
24	ธนาคารกรุงเทพ จำกัด Bangkok Bank Limited		10 ธันวาคม 2487	
25	ธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา จำกัด The Bank of Ayudhya Ltd.	ไทย	2 เมษายน 2488	ธนาคารได้รับอนุมัติจากกระทรวงการคลังให้หยุดประกอบกิจการธนาคารเป็นการชั่วคราว ตั้งแต่วันที่ 10 พฤศจิกายน 2490 เนื่องจากประชาชนตื่นตกใจถอนเงินฝากเพราะมีการรัฐประหาร ต่อมาสำนักงานใหญ่ได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการใหม่ เมื่อ 19 พฤศจิกายน 2491 เดิมสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่จังหวัดพระนคร ศรีอยุธยา โดยายมาที่จังหวัดพระนคร เมื่อ 15 ธันวาคม 2491 ธนาคารได้จดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็น ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด เมื่อ 16 ตุลาคม 2511
26	ธนาคารกสิกรไทย จำกัด The Thai Farmers Bank Ltd.	ไทย	8 มิถุนายน 2488	

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศ	วันที่เปิด ดำเนินการ	หมายเหตุ
27	ธนาคารแห่งประเทศไทย Bank of China	จีน	10 ตุลาคม 2490	
28	ธนาคารอินเดียโอเวอร์ซีส์ อินเดีย The Indian Overseas Bank Ltd.		23 ธันวาคม 2490	
29	ธนาคารแหลมทอง จำกัด The Laem Thong Bank Ltd.	ไทย	20 ธันวาคม 2491	
30	สหธนาคารกรุงเทพ จำกัด The Union Bank of Bangkok Ltd.	ไทย	11 มีนาคม 2492	
31	ธนาคารไทยธนุ จำกัด The Thai Danu Bank Limited	ไทย	8 เมษายน 2492	ในตอนที่ตั้งครั้งแรกจะได้ชื่อ ว่าธนาคารไทยจีน จำกัด (The Thai-China Banking Corporation) แต่ต่อมาก่อน ที่จะได้รับอนุญาตได้ขอเปลี่ยน ชื่อเป็นธนาคารไทยธนุ จำกัด

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศ	วันที่เปิด ดำเนินการ	หมายเหตุ
32	ธนาคารฮอลันดา Nationale Handels Bank N.V.	เนเธอร์แลนด์	5 สิงหาคม 2492	เดิมชื่อ Nederlandsche Indische Handels Bank N.V. (ธนาคารพาณิชย์ เนเธอร์แลนด์ จำกัด กรุงเทพฯ) ได้เปลี่ยนชื่อเป็น Nationale Handels Bank N.V. เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2493 และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อภาษาไทยเป็น "ธนาคาร ฮอลันดา" เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2497 ได้เลิกดำเนินการและขายกิจการให้ธนาคารแมนฮัตตัน เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2507
33	ธนาคารแห่งอเมริกา Bank of America N.T. & S.A.	อเมริกา	1 ธันวาคม 2492	
34	ธนาคารเกษตร จำกัด The Agricultural Bank Ltd.	ไทย	18 พฤษภาคม 2493	ได้ควบกิจการเข้ากับธนาคารมณฑล จำกัด และเปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารกรุงเทพ จำกัด เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2509

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศ	วันที่เปิด ดำเนินการ	หมายเหตุ
35	ธนาคารนครินทร์ จำกัด Bangkok Metropolitan Bank Limited	ไทย	21 สิงหาคม 2493	
36	ธนาคารมิทซึบะ จำกัด The Mitsui Bank Ltd.	ญี่ปุ่น	22 พฤศจิกายน 2495	เดิมชื่อ The Teikoku Bank Limited (ธนาคารเคอิโกกุ) ได้เปลี่ยนชื่อเป็น The Mitsui Bank Limited เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2497
37	ธนาคารทหารไทย จำกัด The Thai Military Bank Ltd.	ไทย	8 พฤศจิกายน 2500	
38	ธนาคารแห่งโตเกียว จำกัด The Bank of Tokyo Ltd.	ญี่ปุ่น	27 มิถุนายน 2505	เดิมชื่อธนาคาร Yokohama Specie
39	ธนาคารเชสแมนฮัตตัน The Chase Manhattan Bank	อเมริกา	1 มกราคม 2507	ชื่อกิจการธนาคารฮอลันดามา ดำเนินการ
40	ธนาคารสหมาลายันจำกัด United Malayan Banking Corporation Ltd.	มาเลเซีย	28 กุมภาพันธ์ 2507	

ลำดับ	ชื่อธนาคาร	จดทะเบียน ในประเทศไทย	วันที่เปิด ดำเนินการ	หมายเหตุ
41	ธนาคารเอเชียทรัสต์ จำกัด The Asia Trust Bank Ltd.	ไทย	20 ตุลาคม 2508	
42	ธนาคารกรุงไทย จำกัด Krung Thai Bank Limited	ไทย	14 มีนาคม 2509	ตั้งขึ้นด้วยกฎกระทรวง ระหว่างธนาคารมณฑลจำกัด และธนาคารเกษตร จำกัด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6

รายชื่อธนาคารพาณิชย์ และจำนวนสำนักงานใหญ่และสาขาที่
กำลังปฏิบัติการอยู่ในปัจจุบันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2431 - 2515

ลำดับ ที่	ชื่อธนาคาร		จำนวนสำนักงานใหญ่และสาขา			ชนชาติ
	ไทย	อังกฤษ	ในประเทศ		ต่างประเทศ	
			กรุงเทพ มหานคร	ต่างจังหวัด	เทศ	
	ธนาคารตั้งขึ้นในประ เทศไทย	Bank Incorporated in Thailand				
1	ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด	Siam Commercial Bank Ltd.	15	11	-	ไทย
2	ธนาคารหวังหลีจีน จำกัด	Wang Lee Chan Bank Ltd.	1	-	-	"
3	ธนาคารแห่งเอเชีย จำกัด	Bank of Asia Ltd.	5	6	-	"
4	ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด	Siam City Bank Ltd.	16	63	-	"
5	ธนาคารกรุงเทพพา การ จำกัด	Bangkok Bank of Commercial Ltd.	9	77	-	"
6	ธนาคารกรุงเทพ จำกัด	Bangkok Ltd.	46	58	16	"
7	ธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา จำกัด	Bank of Ayudhya Ltd.	30	33	-	"
8	ธนาคารกสิกรไทย จำกัด	Thai Farmers Bank Ltd.	41	55	-	"

ลำดับ ที่	ชื่อบริษัท		จำนวนสำนักงานใหญ่และสาขา		ชนชาติ
	ไทย	อังกฤษ	ในประเทศไทย		
	ธนาคารตั้งขึ้นภายใน ประเทศไทย	Bank Incorporated in Thailand	กรุงเทพ	ต่างจังหวัด	
9	ธนาคารแหลมทอง จำกัด	Laem Thong Bank Ltd.	3	-	ไทย
10	สหธนาคารกรุงเทพ จำกัด	Union Bank of Bangkok Ltd.	15	13	"
11	ธนาคารไทยธนุ จำกัด	Thai Dhanu Bank Ltd.	9	1	"
12	ธนาคารศรีนคร จำกัด	Bangkok Metropoli- tan Bank Ltd.	22	7	"
13	ธนาคารทหารไทย จำกัด	Thai Military Bank Ltd.	8	7	"
14	ธนาคารไทยพัฒนา จำกัด	Thai Development Bank Ltd.	14	35	"
15	ธนาคารเอเชียทรัสต์ จำกัด	Asia Trust Bank Ltd.	7	3	"
16	ธนาคารกรุงไทย จำกัด	Krung Thai Bank Ltd.	12	90	"

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อธนาคาร		จำนวนสำนักงานใหญ่และสาขาในประเทศ		ชนชาติ
	ไทย	อังกฤษ	กรุงเทพมหานคร	ต่างจังหวัด	
	ธนาคารที่ตั้งขึ้นโดยสาขาของธนาคารต่างประเทศ	Bank Incorporated Abroad			
1	ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้แบงคิงคอร์ปอเรชั่น จำกัด	The Hongkong & Shanghai Banking Corporation Ltd.	2	-	อังกฤษ
2	ธนาคารชาร์เตอร์ด จำกัด	The Chartered Bank Ltd.	2	I	อังกฤษ
3	ธนาคารแห่งอินโดจีน จำกัด	Banque De L'Indochine Ltd.	2	-	ฝรั่งเศส
4	ธนาคารซีไอทง จำกัด	Sze Hai Tong Banking & Insurance Co. Ltd.	I	-	จีน
5	ธนาคารกวางตุ้ง จำกัด	The Bank of Canton Ltd.	I	-	จีน
6	ธนาคารเมอร์แคนไทล์ จำกัด	Mercantile Bank Ltd.	2	-	อังกฤษ
7	ธนาคารแห่งประเทศจีน จำกัด	The Bank of China Ltd.	I	-	จีน

(ตารางที่ 6 (ต่อ))

ลำดับ ที่	ชื่อธนาคาร		จำนวนสำนักงานใหญ่ และสาขาในประเทศ		ชนชาติ
	ไทย	อังกฤษ	กรุงเทพ มหานคร	ต่าง จังหวัด	
	ธนาคารที่ตั้งขึ้นโดยสาขา ของธนาคารต่างประเทศ	Bank Incorporated Abroad			
8	ธนาคารอินเดียโอเวอร์ ซีส์ จำกัด	The India Overseas Bank Ltd.	I	-	อินเดีย
9	ธนาคารแห่งอเมริกา จำกัด	Bank of America Ltd.	I	-	อเมริกา
10	ธนาคารมิทซึบะ จำกัด	Mitsui Bank Ltd.	2	-	ญี่ปุ่น
11	ธนาคารแห่งโตเกียว จำกัด	The Bank of Tokyo Ltd.	I	-	ญี่ปุ่น
12	ธนาคาร เชสแมนฮัตตัน จำกัด	The Chase Manhat- tan Bank Ltd.	I	-	อเมริกา
13	ธนาคารสหมาลายัน จำกัด	The United Malayan Banking Corporation Ltd.	I	-	มาเลเซีย

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ค) การขยายตัวของธุรกิจประเภทการธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าปริมาณสำนักงานสาขาของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยมีการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ก็ย่อมไม่มีข้อสงสัยเลยว่า ธุรกิจต่าง ๆ ของธนาคารพาณิชย์จะไม่ขยายตัวอย่างรวดเร็วไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อสาขาใดกระจายไปทั่วราชอาณาจักรแล้ว โอกาสที่จะระดมเงินออกจากประชาชนก็มีมากขึ้น การขายเครดิต และการเพิ่มสินทรัพย์ประจำของธนาคารพาณิชย์ก็มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ซึ่งทั้งนี้รวมทั้ง คำนับบริการต่าง ๆ ที่ธนาคารพาณิชย์จะมีให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปด้วย

สำหรับตารางที่ 7 นั้น จะแสดงให้เห็นว่า ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา คือตั้งแต่ปี 2506 - 2516 นั้น เงินฝากรวมของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้นจากจำนวน 9,990.3 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2506 มาเป็นจำนวน 58,372.4 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2516 คือเพิ่มขึ้นประมาณ 6 เท่าตัวกว่า ๆ ส่วนทางด้านสินทรัพย์สภาพคล่อง (Liquid Assots) มีปริมาณเพิ่มขึ้นจาก 3,018.5 ล้านบาท ในปี 2506 เป็นจำนวน 17,880.3 ล้านบาท ในปี 2516 ซึ่งตกประมาณเกือบจะ 6 เท่าตัว ในช่วงระยะเวลาเพียง 10 ปี และขณะเดียวกันจำนวนเงินให้กู้ เบิกเกินบัญชี และปริมาณการซื้อลด (Loans Overdrafts and discount) ก็เพิ่มขึ้นจากจำนวน 8,786.5 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2506 เป็นจำนวนถึง 51,184.2 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2516 เพิ่มขึ้นเกือบ 6 เท่าตัวเช่นกัน ส่วนทางด้านเงินทุน (Capital Account) นั้น (ในที่นี้เราจะรวมทั้งทุนจดทะเบียน และจำนวนเงินสำรองต่าง ๆ ด้วย) เพิ่มขึ้นจากจำนวน 804.6 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2506 เป็นจำนวน 5,096.1 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2516 เท่ากับเพิ่มขึ้นถึง 6 เท่าตัวกว่า ๆ เมื่อที่มาของทุนค่าเนินการ ก็ทั้งทุนจดทะเบียน เงินสำรอง และเงินฝากได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างมากถึง 500 % ทั้งจากแหล่งเจ้าของ (เพิ่มทุน) และเจ้าหนี้ (เงินฝาก, กู้ยืม) เช่นนี้แล้ว ย่อมไม่เป็นที่สงสัยเลยว่ากิจกรรมของธนาคารพาณิชย์จะมีโอกาสขยายตัวตามปริมาณเงินในมือของธนาคารพาณิชย์ด้วย

เมื่อพิจารณามาถึงตารางที่ 8 ซึ่งเป็นตารางแสดงปริมาณเงินให้กู้ และเบิกเกินบัญชีของธนาคารพาณิชย์แยกตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เปรียบเทียบเป็นรายปี

ตั้งแต่ปี 2509 ถึงปี พ.ศ. 2515 โดยดูจำนวนรวมทั้งหมดว่าเพิ่มจาก 10,577.3 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2509 เป็น 12,590.7 ล้านบาท ในปี 2510 และเป็น 14,630.1 , 17,776.6 , 21,587.1 , 23,683.7 และ 25,810.3 ล้านบาท ในปี 2511, 2512, 2513, 2514 และ 2515 ตามลำดับนั้น จะเห็นได้ว่า ในช่วงระยะเวลา 7 ปี ปริมาณเงินให้กู้และเบิกเกินบัญชีดังกล่าวเพิ่มขึ้นประมาณ 2.5 เท่าตัว ทั้งนี้เมื่อปริมาณเครดิตขยายตัวโดยเพิ่มปริมาณออกไปแล้ว บุคคลผู้ที่เกี่ยวข้อง และหน่วยเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็จะได้รับความสะดวกกระเทือนโดยตรงจากปริมาณเครดิตที่ปล่อยออกไป ซึ่งถ้าเป็นการปล่อยเครดิตตามวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจในขณะนั้นก็จะทำให้เกิดผลในการพัฒนาประเทศที่ถูกทาง อย่างไรก็ตาม ในประเด็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการปล่อยเครดิต หรือการเลือกภาคธุรกิจที่ให้กู้ ว่าเหมาะสมหรือไม่นั้นจะมีการพิจารณาและวิเคราะห์ละเอียดในตอนต่อไป

จากข้อความและตารางแสดงรายละเอียดที่ 7,8 นี้ จะช่วยให้มองเห็น สภาพการขยายตัวของธุรกิจธนาคารพาณิชย์ในประเทศได้พอสมควร และสำหรับ อีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งกล่าวไว้บ้างแล้วในด้านวิวัฒนาการของธนาคารพาณิชย์ในแง่ของ สินทรัพย์ประจำของธนาคารพาณิชย์เองนั้น จะพิจารณารายละเอียดดังกล่าวได้จาก ตารางที่ 9 ซึ่งแสดงปริมาณสินทรัพย์ประจำของธนาคารพาณิชย์ในปีต่าง ๆ ที่มีเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่ปี 2509 - ปี 2516 สินทรัพย์ประจำเพิ่มขึ้นจาก 1,158.1 ล้านบาทมาเป็น 2,804.9 ล้านบาท คือเพิ่มประมาณ 2.6 เท่าตัว

ตารางที่ 7

สินทรัพย์และหนี้สินที่สำคัญของธนาคารพาณิชย์ 1/

ปี สิ้นสุด	เงินฝาก					เงินสดในมือและ เงินฝากกับธนาคาร แห่งประเทศไทย		สินทรัพย์สภาพคล่อง		เงินใหญ่และ ข้อลด		สินทรัพย์ เสี่ยง		เงินกองทุน	
	จวบคั้น เมื่อ ทางถาม	ถอนทรัพย์	ประจำ	อื่น ๆ	รวม	จำนวนเงิน	อัตรา ส่วนร้อย ต่อเงินฝาก	จำนวนเงิน	อัตรา ส่วนร้อย ต่อเงินฝาก	จำนวน เงิน	อัตรา ส่วนร้อย ต่อเงินฝาก	จำนวน เงิน	จำนวน เงิน	จำนวน เงิน	อัตราส่วน ร้อยละสิน ทรัพย์เสี่ยง
2506	3,642.9	1,531.8	4,572.7	242.9	9,990.3	1,282.0	12.91	3,018.5	30.21	8,786.5	87.95	9,532.4	804.6	8.44	
2507	3,903.9	1,860.6	5,672.7	232.3	11,669.5	1,301.2	11.22	3,187.7	27.32	10,596.0	90.80	11,274.3	1,085.8	9.63	
2508	5,123.0	1,377.1	6,936.8	285.3	13,722.2	1,302.6	9.49	3,400.1	24.78	12,779.4	93.13	13,382.3	1,382.5	10.33	
2509	5,472.9	2,010.1	9,459.3	315.8	17,528.1	1,474.6	8.41	5,143.8	29.35	15,072.8	85.99	15,567.4	1,612.4	10.36	
2510	6,174.3	2,194.7	11,868.6	351.6	20,589.2	1,714.7	8.33	5,976.7	29.09	17,258.0	83.82	18,261.7	1,913.2	10.48	
2511	6,942.1	2,486.1	14,308.7	403.7	24,140.6	1,973.7	8.18	6,820.1	28.25	20,093.3	83.23	21,215.1	2,216.5	10.45	
2512	7,103.4	2,793.7	17,283.2	485.7	27,666.0	2,351.0	8.50	7,728.6	27.94	23,163.5	83.73	24,608.4	2,582.7	10.50	
2513	7,598.8	2,934.0	20,931.3	420.7	31,884.8	2,465.5	7.73	7,732.0	24.25	28,038.7	87.94	29,323.8	3,065.1	10.45	
2514	8,270.3	3,210.0	25,770.8	516.5	37,758.6	2,985.6	7.91	11,228.2	29.71	31,564.2	83.59	32,686.1	3,602.7	11.02	
2515	9,765.9	4,054.2	33,292.8	633.0	47,745.9	3,455.6	7.24	17,818.5	37.32	35,652.6	74.67	35,553.8	4,082.0	11.48	
2516	11,725.4	5,056.3	40,740.5	850.2	58,372.4	3,681.5	6.31	17,880.3	30.63	51,184.2	87.69	51,017.9	5,096.1	9.99	

1/ ไม่รวมธุรกรรมระหว่างธนาคารพาณิชย์

ที่มา : รายงานเศรษฐกิจรายเดือน ธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 8

เงินให้กู้และ เบิกกัณมีผู้ชื้อของธนาคารพาณิชย์แยกตามวัตถุประสงค์

(ล้านบาท)

		2509	2510	2511	2512	2513	2514	2515
1	การเกษตร	401.0	473.1	565.2	615.0	595.6	688.6	1,023.1
2	การเหมืองแร่	196.8	160.1	183.7	252.6	290.4	399.7	380.1
3	การอุตสาหกรรม	1,926.4	2,080.3	2,278.5	2,808.4	3,559.8	4,320.2	4,245.1
4	การรับเหมาก่อสร้าง	757.1	952.0	1,249.4	1,509.5	1,527.9	1,657.7	1,949.3
5	ธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์	499.8	703.3	826.8	1,234.5	1,698.5	1,612.6	1,841.0
6	การนำสินค้าเข้า	1,904.8	2,223.5	2,390.8	2,988.4	3,710.9	3,457.6	2,821.8
7	การส่งสินค้าออก	1,308.8	1,425.4	1,170.5	1,304.9	1,493.4	1,522.3	1,610.5
8	การค้าส่งและค้าปลีก	1,635.4	2,148.5	2,739.5	3,576.5	4,470.7	4,993.8	5,555.5
9	การสาธารณูปโภค	143.5	164.9	184.1	245.5	311.8	455.9	375.0
10	การธนาคารและสถาบันการเงินอื่น	157.8	182.3	281.4	240.2	441.1	487.6	1,124.1
11	การบริการ	554.6	692.2	974.4	1,166.0	1,446.0	1,881.8	2,024.9
12	การบริโภคนส่วนบุคคล	1,042.8	1,256.5	1,779.7	1,825.7	2,032.3	2,183.1	2,849.8
13	อื่น ๆ	48.6	128.6	6.1	9.4	8.7	22.8	10.1
	รวม	10,577.3	12,590.7	14,630.1	17,776.6	21,587.1	23,683.7	25,810.3

ที่มา : รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 9

สินทรัพย์ประจำของธนาคารพาณิชย์

ปี	จำนวน(ล้านบาท)
2509	1,158.1
2510	1,197.8
2511	1,372.3
2512	1,549.1
2513	1,885.0
2514	2,180.3
2515	2,512.5
2516	2,804.9

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะเฉพาะของธนาคารพาณิชย์

ก) ค่านเงินทุนประกอบการ

แม้ว่าธนาคารพาณิชย์จะตั้งขึ้นในรูปบริษัทจำกัด แต่ลักษณะของเงินทุนที่ใช้ประกอบการของธนาคารพาณิชย์จะมีลักษณะแตกต่างจากบริษัทอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะบริษัทการธนาคารประกอบกิจการค้ำควยทุนของตนเอง (ผู้ถือหุ้น) หรือที่กู้ยืมมา แต่สำหรับธนาคารพาณิชย์แล้ว จะประกอบการโดยเงินที่บุคคลอื่นนำมาฝากไว้เป็นสำคัญ มีเงินทุนของตัวเองเป็นส่วนน้อย อย่างไรก็ตาม เงินฝากดังกล่าวก็ถือเป็น "หนี้สิน" (Liability) ที่ธนาคารมีต่อผู้ฝาก ซึ่งหนี้สินนี้ผู้ฝากมีสิทธิที่จะเรียกคืนได้ตามลักษณะของการฝาก ส่วนเงินฝากเพื่อเรียกนั้นสามารถโอนสิทธิได้โดยการเช็ค เมื่อเป็นเช่นนั้นก็เห็นได้ว่าเงินทุนดำเนินการส่วนใหญ่ของธนาคารพาณิชย์นั้นเป็นเงินฝากจากประชาชนทั่วไป ดังจะเห็นได้จากตัวเลขตามรายงานเศรษฐกิจรายเดือนธนาคารแห่งประเทศไทยประจำเดือนเมษายน 2516 นี้ว่า เมื่อสิ้นเดือนธันวาคม 2515 ระบบธนาคารพาณิชย์ของเราทั้งหมดมีทุน (ซึ่งประกอบด้วยทุนชำระแล้ว เงินสำรองตามกฎหมาย กำไรที่คงไว้ในกิจการและหลักทรัพย์ที่สาขาธนาคารต่างประเทศค้างไว้เป็นทุนตามที่ทางการกำหนด) รวมกันมีมูลค่าเป็นเงิน 4,082 ล้านบาท แต่ในเวลาเดียวกัน ยอดเงินฝากทั้งสิ้นในระบบการธนาคารพาณิชย์มีอยู่ถึง 47,745.9 ล้านบาท ซึ่งทั้งนี้หมายความว่า ธนาคารพาณิชย์มีทุนประกอบการของตนเองไม่ถึงร้อยละ 10 ของเงินที่ใช้ประกอบการทั้งหมด

ตารางที่ 10

อัตราส่วนระหว่างเงินทุนของธนาคารพาณิชย์ต่อสินทรัพย์ทั้งหมด

สินระยะ	(ล้านบาท) ยอดสินทรัพย์รวม	(ล้านบาท) เงินทุน	อัตราส่วนต่อ สินทรัพย์ทั้งหมด
2508	18,920.1	950.2	5.02%
2509	23,382.9	1,168.2	4.99%
2510	26,930.0	1,533.2	5.69%
2511	31,229.0	1,867.0	5.98%
2512	35,644.0	2,070.4	5.81%
2513	41,342.0	2,360.1	5.71%
2514	48,823.8	2,789.8	5.71%
2515	60,069.2	3,294.8	5.49%
2516	78,361.6	4,803.8	6.13%

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตารางที่ 10 เป็นตารางแสดงอัตราส่วนของเงินกองทุนต่อสินทรัพย์รวมของธนาคารพาณิชย์ นับตั้งแต่ปี 2508 - 2516 จะเห็นว่าตลอดระยะเวลาดังกล่าว อัตราส่วนจะอยู่ในระดับ 5 - 6% เท่านั้นเอง ตัวเลขที่แสดงนี้จะเห็นได้ว่า สินทรัพย์ส่วนใหญ่ที่ธนาคารพาณิชย์มีอยู่นั้นได้มาจากทุนค่าเงินการส่วนอื่น ซึ่งไม่ใช่ทุนของผู้ถือหุ้น ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการ

โดยลักษณะเฉพาะทางด้านการได้เงินทุนประกอบ การจากมหาชนนี้เอง ทำให้ธนาคารพาณิชย์มีหน้าที่ที่จะรับผิดชอบต่อผู้ฝากเงินด้วย เพราะตามธรรมดาในฐานะบริษัทจำกัด จะมีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น และเจ้าหน้าที่ของบริษัทเท่านั้น แต่สำหรับธนาคารพาณิชย์เมื่อมีลักษณะเฉพาะดังกล่าวก็มีความจำเป็นที่จะต้องรักษาดุลประโยชน์ของผู้ฝากเงินทั้งหมด และเมื่อธนาคารพาณิชย์นำเงินที่มีอยู่ไปดำเนินการหาผลประโยชน์ไม่ว่าจะกระทำด้วยวิธีใดก็ตามจะต้องระลึกละเอียดตลอดเวลาว่า ถ้ามีการพลาดพลั้งจากการตัดสินใจปล่อยเครดิตหรือการดำเนินงานทางด้านใดด้านหนึ่งของธนาคารพาณิชย์เองแล้ว มหาชนผู้ฝากเงินจะถูกกระทบกระเทือนโดยตรง และขณะเดียวกันในระบบธนาคารโดยส่วนรวมก็จะประสบความปั่นป่วนไปด้วย

จากข้อมูลและเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุให้การดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ไม่ได้รับความอิสระในการวางนโยบายบางด้านเท่าบริษัทจำกัดอื่น ๆ และจำเป็นต้องมีหน่วยงานของรัฐบาลที่จะยื่นมือเข้ามารับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของผู้ฝากเงิน ขณะเดียวกันก็พยายามวางขอบเขตให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจและการเงิน ซึ่งจะเห็นได้ว่าธนาคารพาณิชย์เองเป็นสถาบันการเงินที่มีบทบาทมากกว่าสถาบันการเงินชนิดอื่น ๆ ดังจะเห็นได้ชัดจากการเปรียบเทียบมูลค่าสินทรัพย์ทั้งสิ้นของสถาบันการเงินต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 11

จำนวนและสินทรัพย์ของสถาบันการเงิน ธันวาคม 2515

สถาบันการเงิน	จำนวน	สาขา(ต่างประเทศ)	สินทรัพย์ (ล้านบาท)	เปอร์เซ็นต์ (ร้อยละ)
ธนาคารพาณิชย์	29	731(16)	60,062	78.8
ธนาคารออมสิน	1		9,406	12.3
ธนาคารเพื่อการเกษตร ฯ	1		1,978	2.6
บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม	1		689	0.9
สำนักงานธนกิจอุตสาหกรรม				
ขนาดยอม	1		$\frac{1}{56}$	0.1
บริษัทประกันชีวิต	11		$\frac{2}{1,115}$	1.5
บริษัทเงินทุน	34		2,880	3.8
			76,186	100.-

1/ เพียงสิ้นเดือนกันยายน 2515

2/ เพียงสิ้นเดือนธันวาคม 2514

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าสินทรัพย์รวม ของธนาคารพาณิชย์ทั้งสิ้นมีเป็นจำนวน 60,062 ล้านบาทเมื่อวันสิ้นปี 2515 คิดเป็นร้อยละ 78.8 ของจำนวนสินทรัพย์รวมของสถาบันการเงิน นับเป็นการพิสูจน์ได้ว่าธุรกิจต่าง ๆ ของธนาคารพาณิชย์จะมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจมากกว่าสถาบันอื่น โดยเฉพาะหน้าที่งานและธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ ที่ให้บริการแก่ประชาชนก็มีอยู่หลายประเภทและหลายวัตถุประสงค์ด้วยกัน

เพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้นจะได้แสดงรายละเอียดที่มาของเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ โดยจะแยกตามประเภทของผู้ฝาก ซึ่งจะทำให้ลักษณะเฉพาะของธนาคารพาณิชย์ในประการที่ว่าธนาคารพาณิชย์เป็นสถาบันซึ่งนำเงินของประชาชนมาใช้ในการดำเนินงานเป็นส่วนใหญ่ นั้น แสดงออกให้เห็นโดยใช้ตัวเลขเปรียบเทียบเป็นรายปีไป ซึ่งปรากฏผลอย่างแจ่มชัดว่าแหล่งที่มาจากเอกชนนั้นเป็นแหล่งใหญ่ที่สุดของเงินฝากทั้งหมดมาโดยตลอด

ตารางที่ 12

เงินฝากทั้งสิ้นแยกตามประเภทของผู้ฝาก

(ล้านบาท)

สิ้นปี	เอกชน	รัฐบาล	ธนาคารอื่น ๆ	ผู้ที่มิได้พำนัก ภายในประเทศ
2508	12,115.9	1,099.0	93.6	128.3
2509	15,599.6	1,185.2	100.4	327.0
2510	18,351.2	1,517.1	183.2	186.2
2511	21,540.6	1,763.4	220.4	212.5
2512	24,935.6	1,844.2	172.1	228.4
2513	28,832.6	2,032.4	135.0	464.1
2514	34,463.5	2,038.5	179.5	560.7
2515	43,695.0	2,580.3	173.6	664.0

ที่มา : รายงานเศรษฐกิจรายเดือน ธนาคารแห่งประเทศไทย

ข) รับฝากเงินจ่ายเงินเมื่อทวงถาม

ลักษณะเฉพาะประการนี้ของธนาคารพาณิชย์ เห็นได้จากพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 มาตรา 4 ซึ่งได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการธนาคารพาณิชย์ไว้ว่า

⁹"การธนาคารพาณิชย์" หมายความว่า การประกอบธุรกิจประเภทรับฝากเงินที่ต้องจ่ายเงินเมื่อทวงถาม หรือเมื่อสิ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ และใช้ประโยชน์นั้นไปในทางหนึ่งหรือหลายทาง เช่น

- ก) การให้กู้ยืม
- ข) ซื้อ ขาย หรือเก็บเงินตามตั๋วแลกเงินหรือตราสาร เปลี่ยนมืออื่นใด
- ค) ซื้อ หรือ ขายเงินปรีวรรตต่างประเทศ

ทั้งนี้จะประกอบธุรกิจอื่นอันเป็นประเพณีที่ธนาคารพาณิชย์พึงกระทำด้วยหรือไม่ก็ตาม

นอกจากนี้พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังได้ให้คำจำกัดความ "ธนาคารพาณิชย์" ไว้ว่า หมายถึงธนาคารที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการธนาคารพาณิชย์และหมายความรวมถึงตลอดถึงสาขาของธนาคารต่างประเทศที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบการธนาคารพาณิชย์ด้วย

ตามความหมายนี้จะเห็นได้ว่าธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ก็คือ การรับฝากเงินจากองค์การ บริษัท ห้างร้าน และประชาชน โดยผู้ฝากจะถอนเงินที่ฝากนั้นคืนได้ตามกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ หรือเมื่อเรียกร้อง ทั้งนี้เงินฝากหลายประเภทที่ผู้ฝากจะได้ผลตอบแทนในรูปดอกเบี้ย ขณะเดียวกัน ธนาคารก็จะนำเงินที่รับฝากไว้นั้นไปลงทุนหาผลประโยชน์ในรูปต่าง ๆ เช่น การให้กู้ยืม และซื้อหลักทรัพย์ การลงทุนในหลักทรัพย์รัฐบาล ซื้อหุ้น หรือหุ้นกู้ของบริษัทต่าง ๆ การโอนเงินในประเทศ รวมทั้งให้บริการอีกหลายประเภทด้วย

---

⁹จากพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 79 ตอน 39 ฉบับพิเศษ (30 เมษายน 2505) มาตรา 4 หน้า 2

สำหรับทางค่านับฝากเงินนั้นในที่นี้จะได้พิจารณาแยกตามข้อกำหนดในการสั่งจ่ายเงิน ซึ่งสามารถแบ่งเงินฝากออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1.1 เงินฝากที่จ่ายคืนเมื่อทวงถามหรือเงินฝากเผื่อเรียก (Demand deposits)

เงินฝากประเภทนี้เป็นเงินฝากของผู้ฝากที่นำมาฝากต่อธนาคารเพื่อความสะดวกสายนั่นคือผู้ฝากสามารถใช้เช็คในการสั่งจ่ายเงิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่นิยมมากสำหรับทางค่านธุรกิจการค้า และบริการค่านนี้ของธนาคารพาณิชย์ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากตัวเลขดังต่อไปนี้ ซึ่งจะเปรียบเทียบปริมาณเงินฝากประเภทนี้โดยเฉพาะระหว่างปี 2508 ถึงปี พ.ศ. 2515 จะเห็นได้ว่าเพิ่มขึ้นจากจำนวน 4,504.1 ล้านบาท ในปี 2508 เป็น 11,038.5 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2515 ประมาณ 2.5 เท่าตัว

ตารางที่ 13

เงินฝากเผื่อเรียกของธนาคารพาณิชย์

(ล้านบาท)

สิ้นสุปี	เงินฝากเผื่อเรียก
2505	4,504.1
2506	5,291.2
2507	5,997.5
2508	5,681.6
2509	6,458.3
2510	6,982.8
2511	7,877.2
2512	8,041.4
2513	8,526.9
2514	9,686.1
2515	11,038.5

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ เป็นยอดที่รวมเงินฝากระหว่างธนาคาร

1.2 เงินฝากที่มีกำหนดเวลาหรือเงินฝากประจำ (Time Deposits)

การฝากเงินประเภทนี้ผู้ฝากไม่สามารถใช้เช็คในการสั่งจ่ายเงิน แต่จะได้รับผลตอบแทนจากธนาคารในรูปดอกเบี้ยเงินฝาก ซึ่งจะได้ในอัตราที่แตกต่างกัน ขึ้นกับระยะเวลาที่ฝากเงิน เงินฝากที่มีกำหนดระยะเวลานี้ ปัจจุบันได้วิวัฒนาการเป็นรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อสนองความต้องการของประชาชนผู้ฝากเงิน เช่นมีการฝากแยกตามวัตถุประสงค์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในขั้นนี้จะได้พิจารณาลักษณะเฉพาะของธนาคารพาณิชย์ เกี่ยวกับด้านการรับฝากเงินจ่ายคืนเมื่อทวงถามเท่านั้น เพราะลักษณะนี้จะมีผลต่อเนื่องไปถึงลักษณะเฉพาะอีกประการหนึ่งคือความสามารถในการขยายเครดิตของธนาคารพาณิชย์ เมื่อเป็นเช่นนี้เราจึงพิจารณาแบ่งเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ได้อีกแบบหนึ่งคือ

1. เงินฝากที่แท้จริง โดยทั่วไปแล้ว เงินฝากที่แท้จริงของธนาคารเกิดขึ้นเพราะผู้ฝากไม่ประสงค์จะใช้อำนาจซื้อทันที จึงนำมาฝากไว้กับธนาคารในรูปเงินฝากประเภทจ่ายคืนเมื่อทวงถาม (Demand Deposit) หรือประเภทจ่ายคืนเมื่อสิ้นวาระระยะเวลา (Time Deposit) เงินฝากอันแท้จริงประกอบขึ้นด้วย เงินสด เช็ค และตั๋วเงินที่เรียกเก็บซึ่งลูกค้านำมาฝาก

2. เงินฝากที่ธนาคารสร้างขึ้น เงินฝากที่ประชาชนรับฝากจากธุรกิจนั้น ธนาคารทราบว่า ผู้ฝากจะไม่มาถอนคืนทั้งหมด ฉะนั้นธนาคารจึงให้กู้ยืมไปบางส่วนในประเทศที่มีกฎหมายกำหนดให้มีเงินสดสำรองนั้น ธนาคารหนึ่ง ๆ จะให้กู้ยืมได้ไม่มากกว่าเงินที่เกินจากสำรอง (excess reserve) ซึ่งธนาคารพาณิชย์กันไว้ ดังจะได้กล่าวละเอียดเป็นประเด็นต่อไป

ค) ธนาคารสร้างเงินฝาก

ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์อันหนึ่งของธนาคารพาณิชย์ก็คือเป็นสถาบันที่สามารถสร้างเงินฝากขึ้นได้โดยที่ไม่มีสถาบันใดกระทำได้ หมายความว่า หากเริ่มต้นด้วยเงินฝากขั้นต้น (Primary deposit) 1,000 บาท (เงินสด) ใ้ถูกนำเข้าไปกับธนาคารหนึ่ง ภายหลังจากที่ธนาคารนั้นกันเป็นเงินสำรองไว้ส่วนหนึ่งแล้ว ซึ่งสมมติว่าเท่ากับ 20% ธนาคารก็จะนำเงินที่เหลืออีก 80% หรือ 800 บาท ไปหาผลประโยชน์ อาจโดยการซื้อหลักทรัพย์ หรือให้กู้ยืมต่อไป นั่นก็คือ ธนาคารดึงเงินสดจากประชาชนเข้ามาเพียง 20% หรือ 200 บาท ส่วนอีก 800 บาท ก็ถูกส่งกลับไปในตลาดในรูปของเงินเพิ่มสุทธิที่ธนาคารได้สร้างขึ้นใหม่ แต่สำหรับระบบธนาคารจะยังไม่จบสิ้นเพียงเท่านี้ เพราะบุคคลที่กู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์ไป ก็จะนำเงิน 800 บาท ที่ไ้มาไปฝากไว้กับธนาคารอื่น ซึ่งเงินฝากจำนวนนี้เรียกว่า Derived deposit ซึ่งหมายถึงเงินฝากที่มีกำเนิดมาจากการให้กู้ของธนาคาร และธนาคารที่รับเงินฝากประเภทนี้จักเป็นธนาคารชั้นสองหรือ second generation banks ในทำนองเดียวกันกับธนาคารแรกธนาคารชั้นสองก็จะกันเงินจำนวนหนึ่งไว้เป็นเงินสดสำรองคือ 20% ของ 800 บาท เท่ากับ 160 บาท ส่วนเงินที่เหลืออีก 640 บาท ก็จะถูกนำไปหาผลประโยชน์ต่อไปหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง จะถูกคืนกลับเข้าไปในตลาดเงินอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นจำนวนเงิน 640 บาท ก็จะเป็นเงินเพิ่มสุทธิในตลาดเงินซึ่งธนาคารชั้นสองได้สร้างขึ้น เงินจำนวน 640 บาท ที่ได้ถูกใช้จ่ายจากธนาคารชั้นสองโดยนำไปให้กู้หรือลงทุนนี้ก็จะไปตกอยู่กับธนาคารชั้นที่สาม (The Third generation banks) และควมเหตุผลอันเดียวกันกับเหตุผลที่เงินได้ออกจากธนาคารชั้นแรกที่เป็นตัวกำเนิดมาตกอยู่กับธนาคารชั้นที่สอง หลังจากกันเงินส่วนหนึ่งไว้เป็นเงินสดสำรอง 20% ของ 640 บาท เท่ากับ 128 บาท แล้ว ธนาคารชั้นที่สามก็จะนำเงินที่เหลืออีก 512 บาท ไปหาผลประโยชน์ หรือผลักกลับเข้าไปในตลาดเงินอีกเป็นครั้งที่สาม เมื่อมาถึงขั้นนี้จะเห็นว่าจำนวนเงินฝากทั้งหมดที่ธนาคารพาณิชย์ทั้งสามได้สร้างขึ้นมานั้นจะเท่ากับ $1,000 + 800 + 640$ หรือเท่ากับ 2,440 บาทแล้ว ซึ่งเท่ากับสองเท่าครึ่ง ($2\frac{1}{2} : 1$) ของเงินฝากเริ่มแรก และธนาคารชั้นที่สี่ หาก ฯลฯ

ไปถึงขั้นที่ยี่สิบก็พร้อมที่จะรับเอาจำนวน 4 ใน 5 หรือ 80% ของเงินฝากเป็นทอด ๆ ไป จนถึงขั้นที่ยี่สิบห้าจึงใกล้จะสิ้นสุด เพราะในขั้นที่ยี่สิบห้า นั้น เราจะเหลือเงินเพียง 1 บาท ซึ่งก็ยังคงจะฝากกันต่อไปเป็นทอด ๆ เหมือนลูกโซ่ และจะสามารถสร้างเงินฝากทั้งหมดได้ถึงห้าเท่าของจำนวนเงินสดที่เป็นตัวกำเนิดนั้น ซึ่งสามารถแสดงได้โดยการใช้ตารางดังนี้

ตารางที่ 14

แสดงการสร้างเงินฝากของธนาคารพาณิชย์

Position of Bank	New Deposit	New Loans Investments	Cash Reserve Balances
Original banks	1,000.-	800.-	200.-
2 nd generation bank	800.-	640.-	160.-
3 rd " "	640.-	512.-	128.-
4 th " "	512.-	409.-	102.40
5 th " "	409.60	327.68	81.92
6 th " "	327.68	262.14	65.54
7 th " "	262.14	209.72	25.42
8 th " "	209.72	167.77	41.95
9 th " "	167.77	134.22	33.55
10 th " "	134.22	107.37	26.85
รวมสำหรับ 10 generations	4,463.13	3,570.50	892.63
" generations ที่เหลือ	536.87	429.05	107.37
ยอดเงินฝากทั้งหมดของทุกธนาคาร ในระบบธนาคาร	5,000.-	4,000.-	1,000.-
ที่มา : หนังสือเศรษฐศาสตร์ภาค ธนาคาร หน้า 609		1.2 ถอดความโดย	ดร. เกื้อน

สำหรับประเทศไทยนั้นแม้อกฎหมายจะกำหนดอัตราเงินฝากสำรองไว้ร้อยละ 8 ของยอดเงินฝากก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติธนาคารพาณิชย์ก็มักจะสำรองไว้มากกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจจะมาได้จากสาเหตุที่ว่าเพื่อความปลอดภัย หรือขณะเดียวกันก็อาจจะยังไม่อยากปล่อยใหญ่ ถ้าเศรษฐกิจของผู้ยังไม่เป็นที่พอใจ ดังนั้นในความเป็นจริงแล้ว การขยายตัวของเงินฝากของธนาคารพาณิชย์จึงมักจะไม่เป็นไปตามสูตรที่แสดงไว้อย่างเต็มที่ ซึ่งยังมีสาเหตุอื่น ๆ อีก เช่น เงินที่จ่ายออกไปแล้วไม่ค่อยจะกลับเข้ามายังธนาคาร และการสร้างเงินฝากในประเทศที่ยังไม่มีการใช้เช็คกันอย่างแพร่หลายยอมทำได้ยาก เช็คที่ใช้กันในประเทศไทยเป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีเงินในบัญชี ผู้รับชำระเงินจึงมักจะเรียกขอให้ชำระเงินเป็นตัวเงินสด การสร้างเงินฝากของธนาคารไทยจึงยังทำได้ไม่ได้ดีเท่าใดนัก ซึ่งก็มีสาเหตุที่มาจากธนาคารพาณิชย์เองด้วย ¹⁰ ทั้งนี้เพราะธนาคารมิได้นำเงินฝากส่วนที่เกินเงินฝากสำรองออกหาผลประโยชน์จนหมดส่วนเกินนั้น ๆ มีหลายธนาคารที่ยังหาการลงทุนหรือการกู้ที่ดี ๆ ไม่ได้ อยู่เสมอ และธนาคารเองก็ไม่ต้องการลงทุนหรือการกู้ที่ไม่มั่นคง นอกจากนั้นธนาคารพาณิชย์เกือบทุกธนาคารมักจะกันเงินจำนวนหนึ่งไว้ นอกเหนือจากเงินฝากสำรองตามกฎหมาย เพื่อรักษาสภาพคล่องของธนาคารเอง ดังนั้นการสร้างเงินฝากของธนาคารจึงไม่ได้เป็นขึ้นมาโดยอัตโนมัติ จะต้องประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1) มีการพัฒนาระบบธนาคารพาณิชย์ นั่นคือต้องสร้างความเชื่อถือให้กับบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินประเภทนี้ ว่าจะมีความมั่นคงและดำเนินการโดยมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นทางชักจูงใจให้ผู้นำเงินมาฝากไว้กับธนาคาร เพราะปกติผู้ฝากก็ต้องการผลประโยชน์ตอบแทน จึงมักจะไม่อยากเก็บเงินไว้เฉย ๆ อยู่แล้ว

2) ความสามารถของธนาคารในการขยายเครดิต นอกจากประการแรกในด้านความสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ฝากเงินไว้วางใจและนำเงินมาฝากแล้ว ธนาคารยังต้องพยายามหาทางนำเงินนั้นไปหมุนเวียนให้เกิดประโยชน์กับต้นทุนและให้มีกำไรด้วย

10 :

ฝ่ายเลขาธิการ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด "โฉมหน้าใหม่ของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย"

3) ภาวะเศรษฐกิจโดยทั่วไป ก็มีส่วนกระทบกระเทือนต่อการขยายตัวของเงินฝากด้วย ทั้งนี้เพราะหากบางครั้งเศรษฐกิจฝืดเคืองทำให้การขยายเครดิตไม่คล่องตัวเท่าที่ควรแล้ว ปริมาณเงินฝากที่ธนาคารพาณิชย์ควรจะสร้างได้มากก็จะถูกจำกัดไปโดยอัตโนมัติด้วย

จากลักษณะโครงสร้างของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยเท่าที่กล่าวมาแล้ว ก็พอจะทำให้เห็นภาพของสถาบันการเงินประเภทนี้ได้บ้าง และโดยเฉพาะเมื่อได้อธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ตอนต้นของการมีธนาคารพาณิชย์แห่งแรกขึ้นในประเทศไทย จนกระทั่งวิวัฒนาการตามยุคสมัยต่าง ๆ ที่ผ่านมามานั้นก็เป็นการแสดงลำดับชั้นของธรรมาภิบาลเชิงวิวัฒนาการและเป็นเครื่องชี้แนวโน้มของธนาคารพาณิชย์ในแง่ของการดำเนินงานที่จะมีส่วนเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้ อย่างไรก็ตามในเรื่องลักษณะเฉพาะที่นำมากล่าวอีกนั้นก็เพื่อเป็นการเน้นให้เห็นว่าธนาคารพาณิชย์เองไม่ว่าจะเป็นในประเทศหรือที่ไหนก็ตาม จะมีเอกลักษณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งทำให้เป็นธุรกิจที่แตกต่างจากธุรกิจอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางกานทุนดำเนินการที่สามารถหามาได้จากเงินฝากเงิน ความสามารถในการสร้างเงินฝากหรือการขยายเครดิต หรือสามารถรับฝากเงินจ่ายเมื่อทวงถามได้เพียงสถาบันเดียวเท่านั้น

อนึ่ง เพื่อให้พื้นฐานต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ปรากฏผลแจ่มชัดขึ้นในแง่ของการเสนอผลงานของกิจการประเภทนี้ในประเทศไทย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแจกแจงรายละเอียดออกไปอีกว่า บทบาทของธนาคารพาณิชย์ต่อเศรษฐกิจของประเทศมีมากน้อยเพียงใด จึงจะพิจารณาในบทที่ 3 ต่อไป